

Рыбикова А.В.

Национальный авиационный университет

ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ ПРАВОВОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ НОРМАТИВНЫХ ПРАВОВЫХ АКТОВ

Аннотация

Статья посвящена определению понятия «правовая экспертиза нормативных правовых актов» с учетом последних научных достижений в сфере правового мониторинга. Исследованы основные точки зрения ученых на понятия «экспертиза», «правовая экспертиза», «правовая экспертиза нормативных правовых актов». Рассмотрены признаки экспертизы как общего понятия и особенные признаки, которые свойственны именно правовой экспертизе нормативных правовых актов. При определении понятия учтена специфика правотворческой деятельности органов государственной власти. Автор обратил внимание как на внешний аспект правовой экспертизы нормативных правовых актов, так и на её задачи.

Ключевые слова: нормативный правовой акт, экспертиза, правовая экспертиза, понятие правовой экспертизы, признаки правовой экспертизы.

Riabikova H.V.

National Aviation University

THE CONCEPT AND CHARACTERISTICS OF LEGAL EXAMINATION OF LEGAL ACTS

Summary

Article is devoted to the definition of «legal examination of legal acts» given the latest scientific achievements in legal monitoring. The basic points of view of scientists on the concepts of «examination», «legal examination», «legal examination of legal acts» are investigated. The characteristics of examination as a general concept and special features of the legal examination of legal acts are considered. The specifics of the law-making activities of public authorities are taken into account in the definition. The author considered the external aspect of the legal examination of legal acts, as well as its tasks.

Keywords: legal act, examination, legal examination, concept of legal examination, characteristics of legal expertise.

УДК 347.132.122

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ І НЕКОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Фузік Г.В.

Дніпровський районний суд міста Києва

В статті охарактеризовано суб'єкти господарської діяльності. Досліджено суб'єкти права на комерційну діяльність відповідно до чинного законодавства. Охарактеризовано види суб'єктів комерційного права. Проаналізовано суб'єкти права на некомерційну діяльність.

Ключові слова: комерційна діяльність, некомерційна діяльність, суб'єкти права, господарське право, комерційне законодавство.

Постановка проблеми. Одними з ключових умов переходу до ринкової економіки є розроблення відповідної законодавчо-правової основи – як зазначається у статті 42 Конституції України, державою забезпечується захист конкуренції у комерційній діяльності, захищаються права споживачів, здійснюється контроль за якістю й безпечністю продукції і всіх видів послуг й робіт.

В умовах розбудови ринкової економіки повністю змінюється характер організаційно-правових взаємин державних і інших органів з суб'єктами комерційної діяльності. Сьогодні ці взаємини будуються з організацією рівноправної діяльності різних типів підприємств, підтримки комерції, освоєння ринку на різних рівнях і напрямках.

Розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні об'єктивно вимагає змін у правовому регулюванні важливого сегмента громадянського суспільства – некомерційних організацій, у зв'язку з

чим зростає роль і значення господарського законодавства, що визначає статус суб'єктів некомерційного господарювання.

Некомерційні організації відіграють важливу роль у формуванні сучасного громадянського суспільства. Дедалі помітнішим стає їх внесок у вирішення загальнонаціональних та локальних завдань, пов'язаних з розвитком економіки і соціальним захистом населення. Їх діяльність забезпечується не лише функціонуванням великої кількості об'єднань громадян, а й виступає важливим елементом ринкової системи. Її ціллю є створення однакових умов для всіх форм власності й суб'єктів господарювання, універсалізації механізмів опосередкування господарських взаємин, незалежно від їх комерційного характеру.

Мета статті – дослідити правове положення суб'єктів права на комерційну і некомерційну діяльність.

Виклад основного матеріалу. До суб'єктів господарювання Господарський кодекс України відносять як комерційні, так і не комерційні організації різноманітних організаційно-правових форм і форм власності. Комерційними є суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність для досягнення економічних і соціальних результатів і з ціллю одержання прибутку. До комерційної діяльності належить і підприємництво.

Господарська діяльність некомерційних організацій чи взагалі не пов'язана з одержанням прибутку, чи прибутком, одержуваний від такої діяльності, використовується лише для створення й підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування.

Суб'єктами комерційної діяльності відповідно до чинного законодавства можуть бути громадяни і юридичні особи України і іноземних держав, а також держави.

Громадяни України і інших держав здійснюють комерційну діяльність на основі таких вимог [3, с. 55]:

- бути правоздатними і дієздатними;
- не мати заборон чи обмежень на здійснення комерційної діяльності у зв'язку зі своїм службовим становищем і з інших причин. Це стосується державних службовців, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, осіб з непогашеною судимістю і інших;
- бути зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності.

Юридичною особою визначається організація, підприємство, що наділені відокремленою власністю й можуть відповідати майном за свої зобов'язання.

Поняття суб'єкта комерційного права обґрунтоване теорією комерційного права, що виходить з того, що суб'єктами права на комерційну діяльність є учасники комерційних взаємин, тобто організації і їхні структурні підрозділи. Окремі громадяни, якщо вони здійснюють підприємництво без створення підприємства, також мають визнаватися суб'єктами права на комерційну діяльність, а не суб'єктами цивільного права, як вважалося раніше, хоча їхній правовий статус потребує детального дослідження.

Суб'єктами права на комерційну діяльність є:

- а) фізичні особи;
- б) організації, що у вигляді професійного промислу виробляють й реалізують для суспільних (не власних) потреб продукцію, виконують роботи, надають послуги;
- в) організації – споживачі результатів комерційної діяльності;
- г) організації, які здійснюють професійну управлінську діяльність у економіці.

Суб'єкти комерційного права діють чи як власники основних засобів виробництва (приміром, кооперативи, господарські товариства), чи як комерційні суб'єкти, засновані власниками.

Суб'єкти господарського права мають ряд ознак правосуб'єктності, закріплених комерційним законодавством. По-перше, ці суб'єкти мають певну організаційно-правову форму, в котрій здійснюється комерційна чи управлінська діяльність. Організаційно-правову форму можна визначити як передбачену чи санкціоновану правом організаційну структуру, у котрій діє суб'єкт комерційного права. Це або одна з форм підприємства, чи установа (приміром, міністерство), або організація (приміром, об'єднання громадян, що є учасником комерційних взаємин) [7, с. 98].

За загальним правилом, порядок створення, діяльності, реорганізації і ліквідації окремих організаційних форм суб'єктів господарського права визначається законодавством України (підприємства,

об'єднання підприємств, міністерства т. п.). Крім того, підприємець має право вибору організаційно-правової форми свого підприємства. Це може бути одна з передбачених законом форм, чи навіть й не передбачена (приміром, запозичена з-за кордону). У цьому разі підприємець керується Законом «Про підприємництво» і своїм статутом.

Другою ознакою суб'єкта комерційного права є те, що він має юридичне відокремлене і закріплене за ним майно у формі основних фондів, обігових коштів, інших цінностей. Тобто у майновому відношенні суб'єкт комерційного права є самостійним і не залежить у своїх рішеннях від засновників й учасників. Майно суб'єкта комерційного права відокремлюється й закріплюється за ним у правовій формі, елементами якої комерційного право визнають установчі документи (установчий договір, статут, акт про створення, положення) суб'єкта, самостійний чи зведений (для господарських об'єднань) баланс, який відображає вартість майна суб'єкта у цілому, розрахунковий і інші рахунки в банках.

Правом власності та комерційним законодавством про управління майном визначається правовий титул, за яким майно належить суб'єктові. Це може бути право власності, право повного господарського відання (зокрема стосовно державних підприємств), право оперативного управління (стосовно міністерств, інших державних установ і організацій, які перебувають на державному бюджеті), право оренди (орендні і інші підприємства, утворені на базі орендованого майна) [2, с. 112].

Третьою, суто юридичною, ознакою суб'єкта комерційного права є його комерційна правосуб'єктність. Суб'єкт комерційного права має засновану на законі можливість набувати від свого імені майнові і особисті немайнові права, вступати у зобов'язання, виступати у судових органах. Правосуб'єктність суб'єкта комерційного права доктринально визначається як комерційна компетенція, тобто сукупність встановлених законодавством й набутих у комерційних правозаєминах прав і обов'язків. Суб'єкти комерційного права (крім підрозділів організацій) є юридичними особами.

Отже, суб'єкти комерційного права – це організації, що на основі юридичне відокремленого майна в межах своєї господарської компетенції безпосередньо здійснюють комерційну діяльність й використання її результатів чи управлінську діяльність в економіці.

З урахуванням особливостей функцій комерційне законодавство визначає правове становище таких суб'єктів комерційного права, як:

- 1) фізичні особи;
- 2) підприємства і їхні структурні підрозділи;
- 3) об'єднання підприємств;
- 4) фінансові і посередницькі інституції;
- 5) органи державної виконавчої влади в економіці.

Крім того, у кожній з цих груп враховуються особливості правового становища окремих типів суб'єктів комерційного права.

Підприємства відповідно до їхніх функцій посідають головне місце в економіці. З урахуванням соціально-економічної ролі підприємств законодавець кваліфікує їх як провідну організаційну ланку народного господарства України. Така кваліфікація обумовлена тим, що підприємство є комерційною організацією, господарюючим суб'єктом. Коротко підприємство визначається як господарюючий суб'єкт, який створюється для здійснення господарської діяльності з ціллю одержання прибутку (тобто комерційної діяльності), який має необхідні для цього повноваження і реєструється у визначеному законом порядку як комерційна юридична особа. Терміну підприємство в зарубіжному комерційному праві відповідають поняття компанії чи корпорація [6, с. 98].

Суб'єктами комерційної діяльності є також підрозділи підприємств (стаття 7 Закону «Про підприємства в Україні») і інших комерційних організацій. Вони створюються самими організаціями для певної комерційної діяльності. Функції і компетенцію таких суб'єктів визначають підприємства у положеннях про них. Положення затверджують органи управління організацій. Ці суб'єкти не реєструються як юридичні особи.

Другим видом суб'єктів комерційного права є об'єднання підприємств, яке визначається як комерційна організація, створена на добровільних основах двома і більше підприємствами з ціллю спільного виконання делегованих учасниками виробничих, комерційних, наукових і інших визначених статутом функцій та зареєстрована як юридична особа. Об'єднаннями згідно з законодавством є асоціації, корпорації, концерни, консорціуми і інші виробничо-господарські комплекси. Об'єднання підприємств створюється лише у тому разі, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству України.

Третім видом суб'єктів комерційного права є так звані фінансові і посередницькі інституції, які відносяться до інфраструктури ринку. Загальна риса, що їх об'єднує, – обслуговування ринку. Фінансовий інститут можна визначити як організацію, що засновується у формі акціонерного чи іншого товариства і реєструється як юридична особа, що забезпечує функціонування ринків товарів й капіталів.

Такі акціонерні і інші комерційні товариства здійснюють кредитування господарюючих суб'єктів, інвестування об'єктів підприємництва і іншої діяльності, надають страхові, комерційні і посередницькі послуги. Назви цих суб'єктів визначаються залежно від виду діяльності: банки, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, страхові компанії (товариства), товарні і фондові біржі, довірчі товариства т.п. [1, с. 34].

Четвертим видом суб'єктів господарського права є органи державної виконавчої влади, що здійснюють управлінську діяльність в економіці (органи управління).

Види органів управління – суб'єктів господарського права системно визначені у Законі України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». Це:

- центральні та місцеві органи державної виконавчої влади;
- представницькі органи та органи місцевого самоврядування;
- органи управління громадських організацій;
- асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні та інші об'єднання підприємств при виконанні ними функцій управління в межах делегованих їм повноважень.

Особливими суб'єктами господарського права слід визнати фізичних осіб-підприємців:

- громадян України;
- іноземці;
- особи без громадянства.

На відміну від комерційної господарської діяльності, некомерційне господарювання здійснюється без мети одержання прибутку. Така діяльність спрямована на досягнення економічних, соціальних і інших результатів, ведеться суб'єктами господарювання державного чи комунального секторів економіки в галузях чи видах діяльності, в яких забороняється підприємництво. Вона здійснюється на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, а також самостійно суб'єктами господарювання, яким за законодавством не можна вести господарську діяльність у формі підприємництва (стаття 52 ГК України).

Невід'ємну частину сучасного ринкового господарства становить некомерційний сектор, який

дає змогу компенсувати так звані недосконалості ринку. Ні в кого не викликає сумнівів те, що некомерційне господарювання відрізняється від комерційного, підприємницького. Останнє орієнтовано передусім на прибуток, який залежить від коливань попиту. Некомерційна організація, здійснюючи господарську діяльність, теж може одержувати прибуток від неї, але важливо, щоб це для неї не перетворювалося на самоціль. Інакше вона не буде відповідати своєму призначенню задовольняти ті потреби, що не повинні залежати від ринкової кон'юнктури (охорона здоров'я, освіта, наука, культура т.п.) [5, с. 61].

Некомерційна господарська діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання на основі права власності, права господарського відання чи права оперативного управління в організаційних формах, що визначаються власником чи відповідним органом державного управління чи органом місцевого самоврядування. Якщо господарська діяльність організацій – юридичних осіб чи громадян, які зареєстровані як суб'єкти некомерційної діяльності, набуває характеру підприємницької діяльності, до неї застосовуються положення законодавства, що регулює підприємницькі взаємини.

На суб'єктів господарювання, що здійснюють некомерційну господарську діяльність, поширюються загальні вимоги стосовно регламентації господарської діяльності з урахуванням її особливостей [8, с. 67].

За загальною нормою, некомерційні суб'єкти господарювання не можуть за законом розподіляти прибуток від господарської діяльності між окремими особами (засновниками, директорами, посадовими особами, членами, а також іншими пов'язаними з ними фізичними і юридичними особами), що через своє становище можуть скористатися нею з ціллю особистого збагачення.

Так, у сферах, де встановлено заборону на зайняття підприємництвом, суб'єкти господарювання державного й комунального секторів економіки можуть здійснювати некомерційну господарську діяльність. Галузі (види діяльності), в яких забороняється підприємництво, указано в статті 12 ГК України. Проте ч. 4 статті 12 ГК України має характер відсилання, тому для практичного встановлення цих сфер необхідно звернутися до Конституції України, статті 43 ГК України, відповідних законів, приміром, до статті 4 Закону України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р., Закону України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р., Закону України «Про благодійництво і благодійні організації» від 16.09.1997 р., Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» від 23.04.1991 р., Закону України «Про молодіжні і дитячі громадські організації» від 01.12.1998 р., Закону України «Про професійні спілки, їх правах й гарантіях діяльності» від 15.09.1999 р., Закону України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р., Закону України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р., Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 р. і ін. [4, с. 117].

Заборона ж на зайняття некомерційним господарюванням органами державної влади, органами місцевого самоврядування і їх посадовими особами є наслідком загальної заборони, установленної в ч. 1 статті 8 ГК України, в котрій, зокрема, визначено, що держава, органи державної влади і органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. Зазначене кореспондує і з положеннями ч. 3 статті 52 ГК України, однак ч. 1 статті 53 ГК України містить положення стосовно можливості здійснення некомерційної діяльності зазначеними органами.

Головною рисою некомерційних організацій є те, що вони визначаються неприбутковими і мають

підпорядковувати свою діяльність особливим правилами оподаткування. [9, с. 33]

Позитивне значення ПК України для системи некомерційних суб'єктів господарювання полягає, щонайменше у тому, що ПК України у статті 157.1 визначає перелік неприбуткових організацій. Так п. 14.1.121 під неприбутковими підприємствами визначає підприємства, установи і організації, основною ціллю діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності і меценатства й іншої діяльності, передбаченої законодавством. Та є відповідний реєстр згідно з наказом ДПА України від 24 січня 2011 р.

Висновки. Залежно від мети і способу організації і здійснення господарської діяльності ч. 2 статті 3 ГК виділяє два її види – господарську комерційну діяльність і некомерційну господарську діяльність.

Суб'єктами права на комерційну діяльність є: фізичні особи; організації, що у вигляді професійного промислу виробляють й реалізують для суспільних (не власних) потреб продукцію, виконують роботи, надають послуги; організації – споживачі результатів комерційної діяльності; організації, які здійснюють професійну управлінську діяльність в економіці.

Суб'єкти комерційного права діють чи як власники основних засобів виробництва (приміром, кооперативи, господарські товариства), чи як комерційні суб'єкти, засновані власниками (приміром, державне підприємство, приватне підприємство, підприємство, засноване кооперативом).

На суб'єктів господарювання, що здійснюють некомерційну господарську діяльність, поширюються загальні вимоги стосовно регулювання господарської діяльності з урахуванням особливостей її здійснення різними суб'єктами господарювання, що визначаються ГК і іншими законодавчими актами.

За загальною нормою, некомерційні суб'єкти господарювання не можуть за законом розподіляти прибуток від господарської діяльності між окремими особами, що через своє становище можуть скористатися нею з ціллю особистого збагачення.

Так, у сферах, де встановлено заборону на зайняття підприємництвом, суб'єкти господарювання державного і комунального секторів економіки можуть здійснювати некомерційну господарську діяльність.

Головною рисою некомерційних організацій є те, що вони визначаються неприбутковими і мають підпорядковувати свою діяльність особливим правилам оподаткування.

Список літератури:

1. Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. / О. М. Вінник. – 2-ге вид., змін. і доп. – К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.
2. Господарський кодекс України у редакції від 16 грудня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
3. Господарський кодекс України: Наук.-практ. ком. / О. І. Харитонов, Є. О. Харитонов, В. М. Коссака і ін.; за ред. О. І. Харитонової. – Х.: Одиссей, 2007. – 832 с.
4. Мазур О. С. Цивільне право України: Навч. пос. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. В. К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
6. Саниахметова Н. А. Предпринимательское (хозяйственное) право Украины: учеб. пособие / Н. А. Саниахметова. – Х.: Одиссей, 2004. – 310 с.
7. Хозяйственное право Украины: учеб. / под ред. А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. – 3-е изд., перераб и доп. – Х.: Одиссей, 2008. – 488 с.
8. Цивільний кодекс України. Коментар // За заг. ред. Є. О. Харитонов, О. М. Калітенко. – Одеса: Юридична література, 2004. – 1112 с.
9. Щербина В. С. Господарське право: підруч. / В. С. Щербина. – 3-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 657 с.

Фузик А.В.

Днепропетровский районный суд города Киева

СУБЪЕКТЫ ПРАВА НА КОММЕРЧЕСКУЮ И НЕКОММЕРЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Аннотация

В статье охарактеризованы субъекты хозяйственной деятельности. Исследованы субъекты права на коммерческую деятельность согласно действующему законодательству. Охарактеризованы виды субъектов коммерческого права. Проанализированы субъекты права на некомерческую деятельность.

Ключевые слова: коммерческая деятельность, некомерческая деятельность, субъекты права, хозяйственное право, коммерческое законодательство.

Fuzik H.V.

Dniprovskiy District Court of Kyiv

SUBJECTS OF THE RIGHT TO COMMERCIAL AND NON-COMMERCIAL ACTIVITY

Summary

The article describes the subjects of economic activity. It studies subjects of the right to commercial activity in accordance with current legislation. The paper characterizes the subjects of commercial law. It analyzes subjects of the right to non-profit activities.

Keywords: commercial activity, non-commercial activity, subjects of law, economic law, commercial law.